

Suri Noémi*

Emlékezés a 200 éve született Jókai Mórra – recenzió Fazakas Zoltán József (szerk.): *Jókai mint jogász* című kötetéről

Dr. Jókai Mór író, ügyvéd, a magyar törvényhozás tagja, a Magyar Tudományos Akadémia levelező, rendes, tiszteletbeli és igazgatótanácsi tagja. Felsőfokú tanulmányait 1842 és 1844 között a Kecskeméti Református Jogakadémián folytatta, ahol jogász diplomát szerzett. Tanulmányai végeztével Komáromban Asztalos István ügyvéd mellett kezdte meg joggyakorlatát, melyet Pesten Molnár József, illetve Wrhovszky Sándor ügyvédeknel folytatott. Ügyvédi vizsgáját „dicséretre méltó” minősítéssel tette le 1846-ban. A pesti joggyakornokság ideje azonban más okból bizonyult sorsdöntőnek. „*Jókai Mór pápai diákkarátusa Petőfi Sándorral ekkor a fiatal jogászt nem a törvényszéki folyosókra, sokkal inkább a Pilvax kávéház szabadelvű közösségéhez vezette. A fiatal fővárosi írók társaságában Jókai Mór kiteljesedett, és az irodalom mellett kötelezte el magát.*”¹

Képviselőházi naplók bejegyzései tanúsítják, ahogyan országgyűlési képviselőként szót emelt a Magyar Királyság területi integritásának megteremtése, a magyar alkotmányosság helyreállítása, a jogegyenlőség, a lelkiismereti és vallásszabadság, a sajtószabadság intézményeinek rögzítése, a jobbagység felszámolása, a nemzetiségi egyenjogúság törvényi kereteinek letétele, a kereskedelmi jog kodifikációjának fontossága, a vármegyerendezés, a vasúti infrastruktúra fejlesztése, a mezőgazdaság, az ipar, a telekkönyvi rendszer, a közoktatás új alapokra helyezése, az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elválasztása, a büntetőjog kodifikációja, az új adórendszer, a kulturális terület támogatása mellett.²

Születésének 200. évfordulója előtt tisztelegő kötet a jog és az irodalom kölcsönhatásainak elemzésével jogtörténeti kontextusba ágyazva mutatja be az írófejedelem jogász pályáivét. Fazakas Zoltán József által szerkesztett, joghallgatók bevonásával általa írt kötet a magyar jogi kultúra XIX. századi aktanyomata, melyben a szerző tudományos igényességgel átszöve rendszerezi Jókai főbb műveit, illetve elemzi egyes jogintézményeinek jogtörténeti szempontú jogfejlődését. Ahogyan arra Bencze Ádám is rámutat: „*A kötet világosan túlmutat azon, hogy Jókai Mór személyét a jogász, országgyűlési képviselői, művészi tevékenységén keresztül mutassa be: a kötet a jog és*

irodalom kapcsolatának szemléletével feltárja a magyar jogfejlődés több mint ezeréves útját.”³

A *Jókai mint jogász* című mű – a Jókai életművet átfogó bevezető fejezetet követően – szerkezeti szempontból három részre oszlik. A kutatás vezérgondolata végigvonul, egyben leképződik a kötet valamennyi fejezetében: a szerzők közösen vallják, hogy a jogász hivatások művelése túlmutat a jogszabályok mechanikus alkalmazásán és annak gyakorlásán.⁴ Ennek megfelelően a fejezetek elején a magyar törvényhozási örökség előtt tisztelegve „[...] az Alaptörvény vonatkozó cikkei idézése mellett a hatályos jog fontosabb törvényeinek felsorolását kísérik az egyes korabeli tárgyi jogszabályokból vett szemelvények”.⁵ A jogszabályszemelvényeket követően az adott jogintézményt elemző tanulmányok tárják fel a jogtörténeti fejlődés eredményeként kialakult értelmezési keretrendszert, melyet Jókai Mór szépirodalmi művei és képviselőházi beszédeiből vett részletek támasztják alá.

A kötet első egysége a magyar alkotmányos identitás és értékválasztás egyes alaptételeit vizsgálva a nemzeti kérdést, a jogegyenlőséget, az államfőt, a vármegyét, a honvédelmet és – különös aktualitásánál fogva – a közegészségügy és járványügy területeit mutatja be. A magyar alkotmánytörténetre összpontosító fejezetekkel a szerző célkitűzése az, hogy a magyar organikus államfejlődés előtt tisztelegve mutassa be annak egyes elemeit, ezáltal segítséget nyújtva hatályos Alaptörvényünk értelmezéséhez.

A kötet második nagy szerkezeti egysége a büntetőjogi diszciplína jogintézményeit teszi vizsgálatának tárgyává, bemutatva egyes bűncselekmények időbeli állandósága mellett Jókai Mór ember- és törvénytiszteletét. A büntetőjog-tudomány általános részének olyan alapfogalmai, mint a szándékosság, gondatlanság, a tettességet, büntethetőséget kizáró okok rajzolódni ki *Az új földesúr*, *a Szegény gazdagok*, illetve *A régi jó táblabírák* című regényeiből. Az emberölés tényállásának különböző minősített esetei vezethetők le *Az arany ember*, *A lélekidomár*, *Az új földesúr*, illetve *Az egy magyar nábob* című írásaiból.

Fazakas Zoltán József *Jókai mint jogász* című kötetének harmadik egységében a magánjog és az eljárásjog egy-egy jog-

* Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar; kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

1 A Jókai-életpálya összefoglalása Fazakas Zoltán József tollából olvasható. Lásd részletesen FAZAKAS Zoltán József: *Emlékezés Jókai Mórra (1825–1904), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteletbeli tagjára*. 1–2. <https://real.mtak.hu/id/eprint/215781>

2 FAZAKAS i. m. 4.

3 BENCZE Ádám: *Jókai mint jogász*. In: *Magyar Nyelvőr*, 2025/1. 76.

4 SZABÓ Miklós: Előszó. In: SZABÓ Miklós (szerk.): *Jogbölcseleti előadások*. Miskolc, Bibor Kiadó, 1998. 2–3.

5 FAZAKAS Zoltán József: Dr. Jókai Mór. In: FAZAKAS Zoltán József (szerk.): *Jókai mint jogász*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2024. 20.

intézményének XIX. században megjelenő jogértelmezési és jogalkalmazási kihívásait veszi górcső alá. E fejezetekben helyet kapnak a családi jog, gazdasági társaságok joga, a koncesszió és a közbeszerzés egyes kérdései mellett Jókai Mórnak az igazságszolgáltatásról és az ügyvédi hivatásról vallott nézetei is.

Jókai Mór protestánsként a polgári házasság híve volt, több művében a történetvezetésének fordulatait megalapozó körülmény maga a házasság jogintézménye, mely meghatározása szerint személyi és vagyoni jog viszonyok összessége. 1855-ben megjelent *A cigánybáró* című kisregényében a házasság érvényességének, illetve érvénytelenségének kérdésével foglalkozik, s utal arra a joggyakorlatra, hogy a házasság alaki feltételeinek hiányát utóbb maga az uralkodó egyedi kegye pótolta. Az *És mégis mozog a föld* című regény a rendi magánjogi szabályokat is ismertetve tárja fel a házassági hozomány főúri szokását. Az írófejedelem műveiben az eljegyzés, a nászajándék jogintézményei mellett, a házasság felbontásához kapcsolódó társadalmi korrajz is élénk tárul.

Jókai Mór képviselőházi munkája során több alkalommal is felszólalt gazdasági ügyekben. A gazdasági társaságok jogát, annak közigazgatási alapjait lényegében véve a maga teljességében az 1870-ben megjelent, *Fekete gyémántok* című regényében írta meg, melyet Fazakas a gazdaságtörténeti korszak krónikájaként azonosít. Jókai betekintést enged a korai hazai kapitalizmus működésébe, illetve az értékpapírpiac és a nyilvános részvénytársaság alapításának alapjaiba is. Az írófejedelem élénken foglalkoztatta a koncesszió és a közbeszerzés kérdésköre is, képviselőházi beszédeiben közlekedéspolitikai, vízügyi, királyi regálékát felszámoló

ténybeli, valamint infrastrukturális beruházások jelentőségére mutat rá.

Jókai Mór regényeiben az igazságszolgáltatás, annak működése több esetben központi szerepet tölt be, szereplői több művében jogászok, az ügyvédi vagy éppen bírói hivatásrend képviselői. *Kárpáthy Zoltán* című regényében a kor rendkívül bonyolult működő igazságszolgáltatási rendszere tükröződik, ahogyan arra Fazakas rámutat, a korabeli eljárásjog valamennyi sajátossága azonosítható: így a tények előadása, a bizonyítékok értékelése és mérlegelése, az ügyvédek szerepe, maga az ügyvédi hivatás részterületei, az ügyvéd-ügyfél viszony vonásai, a felek közötti érdekkonfliktus, az ítélet „sürgetése” és a pertaktikai megfontolások, illetve maga az írásbeliség.⁶ Az ügyvédi hivatásrenddel szemben támasztott elvárásokat jelenítik meg az *És mégis mozog a föld*, a *Szegény gazdagok*, *Szerelem bolondjai*, *Egy az Isten* című regények.

Fazakas Zoltán József *Jókai mint jogász* című kötete a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának támogatásával, a Patrocinium Kiadó gondozásában, 2024-ben jelent meg. *A Jókai mint jogász* című mű a tudományos szakmai igényesség mércéjével mérve is méltó összefoglalása az írófejedelem közéleti pályafutásának, egyben hiánypótló mű a 'a jog és az irodalom' metszéspontjait feltáró jogirodalom körében. A szerzők sikerrel teljesítették a bevezetőben kitűzött és megfogalmazott kutatási célt. A feltárni kívánt, Jókai által hátrahagyott szellemi örökség, a kötetben bemutatott és elemzett jogi hagyományok olyan időszerű problémafelvetéseket összegeznek, amelyek napjainkban is azonosíthatók, és a jogász hivatás XXI. századi művelői számára is megfontolásra érdemesek.

6 FAZAKAS Zoltán József: *Az igazságszolgáltatás kérdései és az ügyvédi hivatás*. In: FAZAKAS Zoltán József (szerk.): *Jókai mint jogász*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2024. 314.